

Az „56-os” kémpercek

PUBLICISZTIKA - LXX. évfolyam, 24. szám, 2026. június 12.

Hatvannyolc éve végezték ki Kádárék Nagy Imrét, Maléter Pált és Gimes Miklóst. Rájuk kívül még 223 főt érte a legsúlyosabb retorzió, rájuk is elsősorban június 16-án emlékezünk.

A legsúlyosabb ítéletek legtöbbjét fegyveres ellenállásért, politikai szervezkedésért, emberölésért, fegyverrejtegetésért és kémkedésért szabták ki.

Mintegy másfél tucatnyi forradalmárt ítéltek halálra elsősorban a fegyveres ellenállásban való részvételért, illetve államrend elleni szervezkedésért, és őket mindezek mellett még kémkedéssel is vádoltak. Ám hat olyan kivégzettet találunk, akiknek a forradalmi tevékenysége eltörpül a kémtevékenységeikhez képest, bár őket is a szabadság és a függetlenség bajnokai közé soroljuk.

Angyal Józsefné Friedl Valéria huszonnég évesen, 1938-ban költözött Csehszlovákiából Mosonmagyaróvárra, és férje jegyzői hivatalában segédkezett. 1951-ben csempészésért és kémkedésért letartóztatták – két embercsempész buktatta le, akik egyben az ÁVH informátorai voltak –, és négy évet róttak ki rá, férjére hatot. Szabadulása után németből fordított. 1958-ban tizenhét kémjelentést küldött Bécsbe, amiért anyagi ellenszolgáltatást kapott. Június 17-i küldeményében a Nagy Imre-per fogadtatásáról, a kivégzések miatti közfelháborodásról írt. Erről később, a bíróság előtt így nyilatkozott: „Sajnálkoztam Nagy Imrén és társain, az ő kivégzésükkel kapcsolatban gondoltam bosszúra.” Nem sokkal később ezt küldte Bécsbe: „A sztálinizmus teljes mértékben az egész országban tombol.” Egy cikket is írt, amelyet a Szabad Európa Rádiónak szánt – hiábavalóan. És ami később talán a legsúlyosabbnak bizonyult: katonai adatokat is küldött.

1958. augusztus 20-án letartóztatták. Ekkor öngyilkosságot kísérelt meg, mérget vett be. „A csempészkapcsolatomból kifolyólag nekem tisztán 78 290 Ft nyereség mutatkozik” – ismerte be a kihallgatásán.

„A terhelt beismerte elkövetett bűncselekményét, de mindjárt hozzáteszem, hogy nem is tagadhatta volna le azt, hisz ügyében a nyomozás oly tökéletes volt...” – állapította meg Angyalnéról az ügyész. Mátyás Miklós őrnagy tanácsa 1959. május 27-én kémkedésért, folytatólagosan elkövetett izgatásért, üzérkedésért, vám- és devizabűntettekért halálra ítélte. A kémjelentéseit így összegezte a bíróság: „...katonai természetű adatai a valóságnak megfelelőek, egyéb adatai teljesen az osztályellenesség szemszögéből nézve ferdítettek és (...) túlfűtöttek. Stílusa választékos, rugalmas, irodalmilag csiszolt és meggyőző.”

Szimler János alezredes tanácsa 1959. július 16-án a minősítést súlyosbítva jogerőre emelte Mátyásék ítéletét. A súlyos vád mellett „osztályidegensége” és a korábbi hűtlenségi pere semmi esélyt nem hagyott. Július 21-én kivégezték.

*

Ábrahám József műszerész huszonegy évesen, 1945-ben belépett az MKP-ba, majd 1953–1955 között az MDP tagja volt. Mindkét pártból azért maradt ki, mert nem fizetett tagdíjat. 1956. november 1-jén csatlakozott a Magyar Forradalmi Ifjúsági Párthoz, és vállalta, hogy részt vesz a szervezésben. Ez a párt azonban nem ért el különösebb eredményt. Egyik párttársa Bécsbe hívta, ahol valamelyik amerikai hírszolgálat beszervezte. Kioktatták a vegytintával történő írás és előhívás fortélyára, és azt a feladatot kapta, hogy megbízható forradalmárok nevét titkosírással küldje el Magyarországról.

Ábrahám 1957 augusztusáig négy levélben küldte a neveket. Ekkor katonai adatok megszerzésével bízták meg, laktanyákat, repülőtereket, csapatszállításokat, hadianyag-felhalmozásokat kellett megfigyelnie és beszámolni róluk. Két-három titkosírást küldött a fedőcímekre, azzal a kiegészítéssel, hogy az elkészült rajzokért, fotófelvételekért – amelyeket szerte az országban készített – küldjenek futárt. Ezeken túlmenően – szintén utasításra – radarkészülékbe való rádiócsövet, illetve lokátorcsöveket és egy általános lokátori ismereteket tartalmazó katonai tankönyvet is szerzett. Az információkat a megbízók honorálták.

1957. október 16-án Hegyeshalmon tetten érték egy kémkedő vámtisztviselő osztrák állampolgárt, és megtalálták nála Ábrahám címét. Így őt egy hét múlva letartóztatták. Már az első kihallgatásán beismerte, hogy az amerikai hírszerző szervek megbízásából 1956. november közepétől kémtevékenységet folytatott, és hogy elsősorban katonai híryananyagok gyűjtését várták tőle. És mindazoknak a nevét, címét is közölte, akik ebben segítettek, sőt a konkrét feladataikat is. Később pedig felsorolta tizenöt munkatársa nevét, akiket jelentéseiben mint megbízható személyeket tüntetett fel.

Fővádltként négy társával került a katonai bíróság elé. Gáspár Gyula őrnagy tanácsa 1958. március 27-én kémkedésért, államrend elleni szervezkedésért, kétrendbeli tiltott határátlépésért és társadalmi tulajdon sérelmére elkövetett lopásért halálra ítélte. Szimler János ezredes tanácsa 1958. június 9-én nem enyhítette a büntetést. Június 11-én kivégezték, miként a III. rendű vádlottat, Nagy Andrást is, akinek tevékenysége még ennyire sem függött össze a forradalommal.

*

Huszár László napszámos tizenhét éves korában, 1950-ben egy családi vita következményeként Jugoszláviába szökött. Az UDB kihallgatta a magyarországi közhangulatról, majd földműves munkát vállalt. Keresményét azonban kevesellte, ezért 1951 nyarán Ausztriába szökött. Az itteni hírszerző szerveknek már az országhatár

műszaki zárjáról és az aláaknázásról szolgáltatott adatokat, hozzátéve, hogy „az átkelés igen nagy körültekintést igényel”. Onnan az NSZK-ba, majd Belgiumba, Svájcba ment át illegálisan, de mindkét országból visszatoloncolták. Miután értesült, hogy Magyarországon amnesztiarendeleetet adtak ki, 1955 nyarán, szintén illegálisan hazatért. Ekkor Győrben fél évre ítélték, de decemberben szabadult. Egy hónap múlva ismét kiszökött az országból. Megfordult a Szabad Európa Rádiónál, majd a CIC-nél kihallgatták, ekkor értesült a forradalom kitöréséről. Megbízták azzal, hogy Magyarországon szerezzen be ÁVH-sokról fényképeket, iratokat, és azokkal térjen vissza. El is vitték a magyar határig, amelyet november 3-án lépett át.

A Komárom megyei Ászáron „gyűlölködő szavakkal lázított” – ahogy később az ítések megállapították –, és biztatta hallgatóságát, hogy menjenek harcolni Budapestre, mert hamarosan megérkezik a nyugati segítség. Többek szerint mondta magáról, hogy ő kém. Amikor a szovjetek átvonultak a falun, feljegyezte a harckocsijuk és autójuk rendszámát. Másoktól is szerzett adatokat.

November 20. körül viasszaszökött Ausztriába, és az osztrák csendőrség tolmácsa lett. Embercsempészetet vállalt, ám ezzel egy hónapon belül lebukott, és tíz hónapra ítélték. 1958 februárjában nem sikerült a határon átjutnia, újabb fél évet kapott. Szilveszterkor már több szerencsével járt, ezúttal a déli határon. Ám három hét múlva, január 23-án viasszaszolgáltatták őt a magyar hatóságoknak, és megindult ellene az eljárás. A vizsgálat eredményességét segítette cellatársa, Fodor Lajos.

Tudta, hogy most már igen súlyos büntetés vár rá, ezért elhatározta, hogy mindenáron megszökök. Szeptember 13-án a börtönőrt egy vizesedénnyel fejbe vágta, majd a földön egy előre elkészített fémtárggyal szurkálni kezdte, és rugdosta is. De nem volt képes fölébe kerekedni, dulakodás közben az őrnek sikerült megnyomnia a riasztócsengőt.

Odler János százados tanácsa 1959. október 20-án szervezkedés kezdeményezéséért, kémkedésért, gyilkossági kísérletért, valamint egyéb vádak alapján halálra ítélte, noha elismerték, hogy a kiszolgáltattott adatok – az ügyészi vádbeszédttől eltérően – nem sértették komolyabban az ország biztonságát. Ám „1956 november elején vállalkozott arra, hogy amerikai hírszerző szervek részére országunkban kémtevékenységet folytat (...), hogy viasszatérve országunkba (...) minden igyekezete arra irányul, hogy Ászár község lakosságát felbujtsa a szovjet csapatok elleni harcra (...), a vádlott minden erkölcsi gátlást félretéve árulta el országunkat és tört a fennálló társadalmi rendszer ellen”.

Szimler János alezredes tanácsa – mindenben egyetértve Odlerékkal – 1959. november 19-én jogerőre emelte a verdiktet. November 21-én kivégezték.

*

Molnár Imre 1956-ban, huszonkét évesen alhadnagyként a győri határőrkerület felderítő osztályán szolgált. Bár szolgálatát kifogástalanul látta el, kultúrversenyeket is rendezett, elutasították a párttagfelvételi kérelmét azzal, hogy téves irodalmi és világpolitikai

nézeteket terjeszt. „Nagyon bántott, hogy nem lehettem párttag, összedőlt bennem minden. Úgy éreztem, megbélyegeztek, becsületesembe gázoltak” – vallotta fél évvel később. 1956 júliusában Hegyeshalomnál átfutott a határon.

Bécsben a szervek kihallgatták. Felvázolta a magyar államvédelmi szervek és felderítő tiszti iskola struktúráját, nyilatkozott a határőrség adatairól, és kiszolgáltatta mintegy huszonöt informátor nevét, fedőnevét. Mindezt díjazták. A forradalom első szakaszában nem engedték át a határon, csak november 3-án. Ekkor embereket akart átmenekíteni, de elfogták a határőrök. Nem tudjuk ennek magyarázatát, más ilyen esetről nem tudunk, hiszen ekkoriban szünetelt a határvédelem. Már 10-én elkezdték a vizsgálatot, és ő feltárta, hogy államtitkokat árult el.

Gáspár Gyula őrnagy tanácsa 1957. július 26-án az államrend megdöntésére irányuló mozgalomban történő részvételért, fegyveres külföldre szökésért és folytatólagosan, közhivatalnoki állás felhasználásával elkövetett hűtlenségért halálra ítélte. „A szegényparaszt származású vádlott osztályáruló népellenséggé vált... (...) Akkor is ez a büntetés lett volna kiszabható, ha mint felderítő tiszt csak a fegyveresen elkövetett külföldre szökés büntetettét valósítja meg.” Sömjén György őrnagy tanácsa 1957. augusztus 30-án egyetértett az elsőfokú határozattal. Október 3-án kivégezték.

*

A német nemzetiségű Motzer Nándor – mivel önéletrajzában nem említette apja és nagybátyjai SS-tagságát, és nem bukott le – kiváló eredménnyel elvégezte a térképészeti tiszti iskolát. „Igen jó szellemi képességű és szakmai képzettségű térképész tiszt” – ismerte el a felette ítélező 1959-es katonai bíróság. 1955-ben, huszonöt évesen hadnagyként jelentkezett a pártba. A párttitkár szerint, ha valaki hibázott, Motzer ellenőrző korrektorként mindig azt a kijelentést tette, hogy „ennek a rossz munkának politikai háttere van”. Mások is dogmatikusnak jellemezték. „A Szabad Népet rendszeresen olvasta, sőt tőlünk is számonkérte, hogy a vezércikket olvassuk-e” – vallotta egy volt munkatársa.

1956. november 12-én Ausztriába szökött. Ott kihallgatták, majd ráirányult a hírszerző szervezetek figyelme. 1957 januárjában ösztöndíjjal felvették a bonni egyetem térképész szakára. Az amerikai hírszerzők – akik már régóta figyelték – 1957 februárjában több napon át hallgatták ki, közben luxusellátásban részesítették, sőt finanszírozták is. Az USA-ba is hívták, de ő maradni akart. Már ebben az évben magkapta az állampolgárságot is, és 1958 márciusában elfogadták a jelentkezését a Bundeswehrbe.

Egy hónapon belül átszökött az NDK-ba. Ennek oka nem világos, a legvalószínűbb, hogy kémkedni akart az NSZK javára. A határrendészet letartóztatta, a Stasi elindította ellene a vizsgálatot. Május 31-én bekövetkezett az, amire nyugatnémet állampolgárként nem számított: a kihallgatásairól készült jegyzőkönyvekkel, a magyar forradalomról készült 18

fényképpel együtt – amelyeket magánál hordott, sőt hátoldalát „saját kezűleg ellenforradalmi jelszavakkal írta tele” – átadták a magyar hatóságoknak.

Hiába próbált tagadni, sok bizonyíték gyűlt össze ellene. Rendkívül súlyos helyzetét a váltott zárkaügynökök fokozták.

A bírósági tárgyalás elején Motzer az egész eljárás jogosságát kétségbe vonta mint nyugatnémet állampolgár, és kijelentette, hogy csak NSZK-beli bíróság előtt felelhet. Majd nyugatnémet ügyvédhez ragaszkodott – hiábavalóan. Mátyás Miklós őrnagy tanácsa 1959. február 16-án kémkedésért, külföldre szökésért és izgatásért halálra ítélte. (Az izgatást azokra a „fasiszta jellegű” nyomdai termékek megmutatására értették, amelyek az 1956-os eseményeket ábrázolták.)

Szimler János alezredes tanácsa 1959. április 3-án jogerőre emelte az elsőfokú verdiktet. Április 9-én kivégezték.

*

A szerszámkészítő Veréb Lászlót húszéves korában, 1955-ben behívták, de 1956. november 1-jén megszökött az alakulatától, és a törökbálinti nemzetőrséghez csatlakozott, részt vett egy ÁVH-s főhadnagy előállításában. A forradalom leverése után sem tért vissza, tartott a felelősségre vonástól, a szökés mellett döntött. Az NSZK-ban telepedett le, és mivel anyja sváb származású volt, értette a nyelvet. A CIC beszervezte, erről nyilatkozatot is aláírt. Elhelyezkedett egy szerszámgépgyárban. 1957 szeptemberétől 1958 decemberéig minden hónapban egy napra Stuttgartba vitték kémkiképzésre, ahol felkészítették magyarországi útjára, még önvédelmi kiképzést is kapott. Megbízói belekalkuláltak három-hat hónapos börtönbüntetést is katonaszökevény volta miatt. Nemcsak kémtevékenységgel bízták meg, hanem az objektumok felrobbantásával is. Ilyen feladattal senkit nem bíztak meg a fentebb ismertetett kémügyekben. Ehhez azt az utasítást kapta, hogy szabadulása után a törökbálinti Mechanikai Műveknél helyezkedjen el, annak raktárában robbanóanyagokkal töltött lőszereket tárolnak. Kiképezték a robbanószerkezetek kezelésére.

Megkapta a magyar hatóságoktól a hazatérési engedélyt, és aláírt egy nyilatkozatot, miszerint tudomásul veszi, hogy odahaza felelősségre vonják. 1959. január 21-én lépte át a határt. Ahogy számítottak is rá, mint szökött sorkatonát másnap letartóztatták. Nincs arról semmilyen forrás, hogy az itthoni szerveknek akár a legcsekélyebb tudomásuk lett volna a kémtevékenységről. Mindazonáltal már az első vallomásában elmondta, hogy megválaszolta a CIC-nek a laktanyájáról és munkahelyeiről feltett kérdéseket.

A szervek ezen a szálon lépésről lépésre felgöngyölítették az ügyet, akár azzal az eszközzel is, hogy felcsillantották előtte, hogy szabadlábra helyezik és „munkába” állítják. A szervek körében egyébként felmerült a beszerzése. A nyomozás sikerében

ezúttal is komoly szerephez jutott a fogdahálózat. Először „Bognár Mihályt” – aki valószínűleg korábban szintén BM-es volt – állították rá, ő rutinos könnyedséggel húzta csőbe; a kezdeti bizalmatlanságot követően Veréb mindent feltárt előtte. Fél évvel később „Kabai Józseffel” zárták össze, akit szintén kémkedési ügyben fogtak perbe, így segített útba igazítani a vizsgálókat. „Részletesen beszél a robbantásról, és arról, hogy mit nem mondott el az előadójának. Lelkesen mondja, hogy elvégezte volna a diverziós munkát. (...) Meggyőződésem, hogy Veréb még most sem tudja átérezni azt, hogy milyen őrült és súlyos bűncselekményre vállalkozott.”

Mátyás Miklós őrnagy tanácsa 1959. augusztus 4-én halálra ítélte államrend elleni szervezkedésért, kémkedésért és egyéb vádak alapján. „A vádlott az ellenforradalmi nemzetőrség tagja, esküjét megszegve külföldre szökik (...), kint hazaárulóvá válik, ellenséges ügynöknek (...), adatokat szolgáltat, végül idegen állam ellenséges hírszerző szervének zsoldjába szegődik. (...) Határozott céllal, feladattal, jól kiképezve, eligazítva visszatér, a vele történeteket még csak nem is említi a hatóságok előtt, tehát bűnös szándékától hazatérve nem áll el.”

A másodfokú tárgyaláson az ügyész egyetértett abban az ügyvéddel, hogy Veréb „ellenforradalmi” tettei nem jelentősek, de a hűtlenségi ügy miatt a fellebbezések elutasítását javasolta. 1959. szeptember 3-án Sömjén György őrnagy tanácsa a verdiktet jogerőre emelte. Október 6-án kivégezték.

*

Mint láttuk, Angyal Józsefné, Ábrahám József, Huszár László, Molnár Imre, Motzer Nándor és Veréb László igen csekély forradalmi cselekményt hajtottak végre. Ám hasonló kémtevékenységekért, amit véghez vittek, a mintademokráciákban is súlyos büntetés járna.